

SYMPOSIUM ECOSYSTEEDIENSTEN

Interactieve sessie: Aan de slag met groenblauwe netwerken (Gobelin)

Francis Turkelboom, Wim Verheyden en Jasmien Smets (INBO)

Maandag 4 februari 2019, VAC Brussel

Doel van interactieve sessie

- Kennismaking met de geleerde lessen van het Gobelin project.
- Brainstormen over de toepassing van multifunctionele groenblauwe netwerken in 3 cases. Hiervoor werden de volgende 2 vragen gesteld:
  1. Hoe maak je optimaal gebruik van de verschillende gewenste maatschappelijke functies van dit groenblauwe netwerk?
    - Randvoorwaarde: Zo weinig mogelijk sociale fricties en/of ongewenste neveneffecten. Zo veel mogelijk win-wins voor de betrokken stakeholders (of op z'n minst geen negatieve neveneffecten).
  2. Hoe zou je dit aanpakken om stakeholders te betrekken en zo groot mogelijk draagvlak te genereren?

Casus 1: DE ZEVENBRONNENBEEKVALLEI, GETE VALLEI

Contactpersoon: Maud Davadan (RLZH)

Context

In Landen werd in 2011 een beeldkwaliteitsplan opgemaakt via een sterk participatietraject. Eén van de wensen van bestuur, bewoners en gebruikers (inclusief landbouwers) is om de valleistructuur en het groenblauw netwerk zichtbaar te maken. De Zevenbronnenbeekvallei situeert zich in de leemstreek in een intensief akkerbouwgebied. De Zevenbronnen is een zijwaterloop van de Kleine Gete waarvan het brongebied dient als waterwingebied. In de regio is een sterke erosieproblematiek die leidt tot modderstromen en verslechtering van de waterkwaliteit. Bovendien wordt nog op lokale plaatsen wat afvalwater geloosd in de beek. Daarnaast is de waterkwantiteit meer en meer problematisch door de droge zomers en natte winters. De voornaamste landbouwteelten zijn aardappelen, suikerbieten en tarwe. Enkele koestersoorten of beschermede soorten in de omgeving zijn o.a. de kiekendief, rivierdonderpad, de das, grauwe gors, ... Het Zevenbronnenbos is aangeduid als Natura 2000 habitat. Op cultuurhistorisch vlak toont de Ferrariskaart weinig KLE's in het landschap. Heggen, houtkanten en boomgaarden situeerden zich vlak naast de kern, als groene weefsels. Doorheen het gebied loopt een as van een oude Romeinse weg (deel van de Via Belgica), die de streek met Tongeren verbindt. Verder zijn er nog restanten van oude tumuli te vinden in de regio.

Sleutelactoren

Landbouwers Watergroep Watering Erosiecoördinator	Dienst waterlopen van de provincie Bedrijfsplanner (VLM) ANB	Natuurpunt RLZH Inwoners Stad Landen
--	---	---

Maatregelen/voorstellen

Landbouw en erosiebestrijding

- De landbouwers moeten betrokken worden in het project want een groot deel van de oplossing ligt bij hen. Er zijn nog veel kansen die niet uitgeput zijn. Ze moeten overtuigd worden dat ze zelf mee de vruchten kunnen plukken van bepaalde ingrepen zoals waterbuffers, erosiepoelen, irrigatie/captatiebekkens (bv in West-Vlaanderen) die in verbinding staan met de beek. Er kunnen pilootprojecten opgestart worden met een aantal boeren (zelf 1 of 2) die willen meewerken, zo kunnen andere boeren gemotiveerd worden. Betrokkenheid van de landbouwers is 'the key to success'.
- De klassieke erosiemaatregelen kunnen wel heel wat verhelpen maar er blijft een groot deel sediment uitspoelen. Een andere alternatieve teelt of andere landbouwpraktijken lijken nodig, anderzijds is de grond in het brongebied te vruchtbaar om het om te zetten naar grasland.
- 5 tot 25 m naast akkerranden beschouwen als openbaar domein en een actief opkopingsbeleid voeren aan de beekranden, zoals vb. in Nederland. Om het effect van pesticiden te neutraliseren naar de waterloop toe is een bufferstrook van 12 m nodig. Maar: wie wordt eigenaar? Is het de rol van de stad? Van een andere organisatie? Én quid met het beheer en maaibeurt?
- De huidige wetgeving betreft akkerranden en beekranden (1 meter vrije teelt en 5 meter zonder bemesting): wordt niet voldoende gecommuniceerd, gestimuleerd en gecontroleerd. Hiervoor zou extra personeel gebiedsgericht ingezet moeten worden.
- Contour grachten aanleggen op verschillende hoogtes, maar misschien zonder bomen want de kiekendief heeft open vlaktes nodig.
- Agroforestry stimuleren.
- Korte keten stimuleren waarbij afspraken gemaakt worden over prijzen, teelten, ...
- Landbouwpraktijken aanpassen, ook bij de agro-industriële firma's: bv aanleg van drempeltjes in gewassen die op ruggen worden geteeld of het aanpassen van de richting van de ruggen (aardappelen).
- Het ontwikkelen van een 5 jaren rotatiesysteem met de bestaande teelten en 2 jaar luzerne.
- Het aanleggen van een grote poel aan de rand van het Zevenbronnenbos (amfitheaterbrongebied) waar sedimenten en nutriënten kunnen opgevangen worden, met eventuele ruiming.

Natuur - recreatie - erfgoed

- Het narratief inzetten van koestersoorten spreekt mensen aan. Voor iedere soort kan een bouwsteen/landschapselement gemaakt worden die mensen ook in hun achtertuin kunnen voorzien. Een das is bijvoorbeeld een symbooldier waarvoor dassentunnels/dassenrasters kunnen gemaakt worden. In Limburg heeft iedere gemeente één soort die ze helpen beschermen. De elementen kunnen met scholen of inwoners ontwikkeld worden (bv rivierdonderpadhotels in NL).
- De streek is uniek wat betreft cultuur, erfgoed, geologie, geschiedenis. De combinatie met (zeer) zachte recreatie is een interessante potentie om de streek te promoten; mooie wandellussen, observatiepunten, belevingsvolle verbindingen, link met de tumuli en Romeinse geschiedenis... Er zijn bij de provincie subsidies om belevingsvolle netwerken te ontwikkelen.
- De vallei lijkt ideaal om een snel fietsverbinding aan te leggen (van de dorpen naar het station van Landen). Zeker aangenamer dan de steenweg!
- Een win-win met het geplande Plopsapark, vb een wandelpad langs het water waar ouders kunnen gaan wandelen.
- Aan de rand van het Zevenbronnenbos, een observatie- of uitkijkpunt aanleggen (bos is niet toegankelijk).

- Speelbos aanplanten dichtbij de kern i.s.m. jeugdwerk.
- Visueel werken om de beekvallei terug zichtbaar te maken, met het gebruiken van landschapselementen (bomenrijen, enz.).
- Voorbeeld van Nijlen: een multifunctionele zone werd in het centrum opgericht. Zeer inspirerend!

Andere

- Verzekeringsmaatschappijen betrekken, voor hen kan het soms interessanter zijn om te investeren in preventieve maatregelen dan achteraf de schade uit te betalen.
- Ook de lokale bevolking moet betrokken worden, mensen een panorama op het landschap willen soms mee betalen.
- Studies laten opmaken: 1/ begroting nutriëntenstromen (wie is verantwoordelijk? Met welke ratio?), 2/ biologische inventarisatie (om verder de biologische waarde van het gebied als kapstok te gebruiken), 3/ migratieknelpunten, 4/ riolering en waterkwaliteit.
- Linken met de resultaten van curieuzeneuzen.

Casus 2: Mechelse binnenstad

Contactpersoon: Ankatrien Boulanger & Maud Willemen (RLRL)

Ad hoc <> visie: aanpak

Het is belangrijk om vooraf na te denken over enkele vragen:

- Wat is de concrete doelstelling?
- Wat willen we met het groenblauwe netwerk bereiken?
- Hoe gaan we dat dan doen?

De projectmatige aanpak van stad Mechelen zorgt ervoor dat er veel gerealiseerd wordt. Dat is op zich reeds goed [ook al gebeurt het ad hoc]. Een visie zou er voor zorgen dat projecten op elkaar zijn afgestemd en de kwaliteit per project verbeterd.

M.b.t. de opmaak van zo'n visie werden er verschillende aanbevelingen gedaan:

- Ga voor een visie die resulteert in een beeldkwaliteitsplan voor het groenblauwe netwerk, zodat de visie meteen omzetbaar is in concrete actie.
- Een visie moet vertaalbaar zijn in duidelijke acties die betrokkenheid van burgers stimuleren. Enkele inspirerende voorbeelden:
  - Schaarbeek – 1 boom in elke straat
  - 'Aalst klimt op'
  - Biodiversiteitsplan en soorten koppelen aan gerichte acties (vb. Koesterburen)
  - Schoolvergroening
- **AANDACHTPUNT:** Zorg ervoor dat de acties zo zijn gekozen dat hieraan meerdere doelstellingen kunnen opgehangen worden (biodiversiteit, klimaat, recreatie,...)
- Kies een hoofdstructuur om daaraan acties op te hangen, zoals bv.:
  - de Dijle die door het centrum stroomt;
  - de aaneenschakeling van nu nog verharde pleinen (Veemarkt, Grote Markt, Bruul, IJzerenleen, ...).
- Hou er rekening mee dat het gebruik van een visie wat politieke moed vraagt.

Top down <> Bottom up: partners en draagvlak

Naast het ontwikkelen van een visie is het ook belangrijk om na te denken over een goede mix van bottom-up-projecten en top-down-projecten. Ook op dit vlak deelde de deelnemers verschillende ervaringen en tips:

- Gebruik de aanwezige dynamiek in steden om projecten van grond te krijgen.
- Speel in op verwachtingen, noden en bezorgdheden:
  - De betrokkenheid en bereidheid van burgers afdtoetsen. Betrokken burgers heb je nodig om een project te doen slagen.
  - Tuinen (en daken?) bedekken een groot deel van de open ruimte in stedelijk gebied. Het is daarom cruciaal tot op tuinniveau (perceelsniveau?) het netwerk uit te bouwen. Daarvoor moet je dan ook de burger betrekken.
  - Biodiversiteit staat niet voor elke burger in de top-5 of top-10 van bezorgdheden. Andere leefmilieuproblemen scoren vaak hoger (bv. luchtkwaliteit, wateroverlast en waterkwaliteit, behoefte aan recreatief groen, enz...) Wat verwachten burgers en wat zijn de behoeften? Deze kunnen opgehangen worden aan de concrete projecten (bv. rond hitte, wateroverlast, fijn stof, afval, ...). Werk hiervoor op wijkniveau. Kijk echter ook naar de noden (cfr. wat moeten we doen om het ook op termijn leefbaar te houden).
  - Kies voor een begrijpbaar en positief project: vb. Gezondheid en welzijn staat dichterbij de modale burger dan biodiversiteit.
  - Een projectoproep bij burgers kan helpen om de puntjes hierboven beter in kaart te brengen en verzekeren gedragen projecten.
- Bepaal welke partners welke doelstellingen kunnen waarmaken. Afhankelijk van het project in elke wijk kunnen partners bepaald worden.
- Bezoek voorbeeldprojecten met betrokkenen in de vorm van een excursie.
- Besteed ook voldoende aandacht aan de sociale impact van een project (bv. omwille van mogelijke gentrificatie-effecten). Neem indien nodig contact op met organisaties zoals Samenlevingsopbouw.

Nog enkele extra ideeën (op basis van de niet-besproken post-its):

- Gebruik maken van burgerobservatorium: vb. Meet Mee Mechelen.
- Ga voor een minimum % groen per oppervlakte-eenheid.
- Breng een dialoog op gang tussen beleid, burger en wetenschap.
- Urban farming op de daken.
- Groene terrassen

Casus 3: Spoorinfrastructuur

1. Welke andere gewenste maatschappelijke functies zou men kunnen combineren met de transportfunctie spoorinfrastructuur?

Natuur en biodiversiteit:

- Natuurontwikkeling in ruimere perimeter rond spoorinfrastructuur zoals: bloemrijke bermen houtkanten, vegetatie patches. Dit zou een goed habitat kunnen zijn biodiversiteit, bv. diversiteit

van insecten kan toenemen, wat een positieve invloed zal hebben op bestuiving en de voedselketen.

- Ecologische corridor of stapstenen langs spoorinfrastructuur: Verbinding tussen bossen voor vleermuizen, vogels, zoogdieren, insecten, planten, bomen. Hiervoor is dan wel cyclisch beheer van de bermen nodig.
- Houtkanten: Biomassaproductie via korte omloophout.
- Ontsnippering van spoorinfrastructuur: Via faunatunnel, fietstunnel, of aanpassen van landbouw-onderdoorgangen zodat ook fauna er gebruik van kan maken, econduct (vb. Wallonië), lage openingen onder rasters zodat kleine dieren kunnen passeren.
- Alternatieven voor onkruidbestrijding met pesticiden? Is sproeien nodig? (vb. in Polen zouden ze niet sproeien).

Waterbeheer:

- Buffering & infiltratie verhogen door minder verharding, geen betonnen grachten.
- Natuurlijk waterberging rond beken welke door een nauwe tunnel onder het spoor door moet.

Voedselproductie:

- Volkstuinen voor voedselproductie.

Landschapskwaliteit en recreatie

- Reizen via de trein geeft mogelijkheid om beter van het landschap te genieten (als tenminste het landschap mooi ingekleed is). Dit geeft ook troeven voor toerisme (bv. onthaal voor de streek door mooi spoorlandschap).
- Fietsroutenetwerk: Functioneel fietswegen (snelste weg van A naar B, maar niet de mooiste, onteigeningen?), of recreatieve fietspaden.

Infrastructuur:

- Duurzaam transport (CO₂).
- Spoorlijn in combinatie met hernieuwbare energieprojecten (warmte, zon, beweging...).
- Combinatie spoorinfrastructuur met andere nutsleidingen.
- Skyway: Spoorwegnet op palen 10-20m boven de grond.

2. Wat zouden interessante argumenten zijn voor Infrabel om te investeren in groenblauwe spoorinfrastructuur?

- Imago verbetering.
- Mooie voorbeelden van het buitenland.
- Voordelige kostprijs van korte-omloophout en/of ecologisch beheer. (?)
- Infrabel: Deelnemer aan 'Green deal'?
- 'Green seats' in de trein: Passagiers krijgen de mogelijkheid om een beetje extra te betalen voor zicht op een mooi landschap vanuit de trein (in analogie van CO₂ compensatie bij vliegtuig tickets).

3. Onzekerheden

- Wie is de eigenaar van bermen?
- Wie is eigenaar van de stations?
- Zijn er restpercelen zonder duidelijke eigenaar?